

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ТА ШКОЛЯРІВ В ПРОЦЕСІ КІННО – СПОРТИВНИХ ЗАНЯТЬ РЕКРЕАЦІЙНОГО НАПРЯМКУ В ХЕРСОНСЬКІЙ ОБЛАСТІ.

Актуальність. Екологічна свідомість та культура є необхідними умовами для подолання глобальної екологічної кризи і відвернення глобальної екологічної катастрофи, яка загрожує підризом самих основ біологічного існування людини. Виникнення екологічної свідомості та екокультури є реакцією на виклик сучасної ситуації в системі «суспільство-природа», що породжена всією попередньою господарською діяльністю людства. Необхідність виховання у членів суспільства певних установок поведінки по відношенню до природи виникла у людства ще на найдавніших етапах його розвитку. Як приклад можна згадати і системи табу у первісних народів, які, забороняючи полювання на певні види тварин в період їх розмноження, сприяли збереженню видової багатоманітності природного простору. Одним з найважливіших завдань екологічного виховання є формування у природокористувачів, кожного громадянина і у суспільства в цілому стійких установок на раціональне природокористування, вміння бачити за вирішенням окремих проблем віддалені екологічні наслідки втручання в природні процеси, почуття відповідальності перед нинішніми та майбутніми поколіннями за вплив власних дій на здатність природи бути середовищем існування людини. Екологічне виховання - це неперервний процес навчання, виховання, самоосвіти, накопичення досвіду і розвитку особистості, спрямований на формування ціннісних орієнтацій, норм поведінки і спеціальних знань щодо збереження навколишнього середовища і природокористування, реалізованих в екологічно грамотній діяльності [1].

Дуже важливим для розуміння специфіки екологічного виховання є теза про те, що воно не повинно виступати лише системою заборон на ті чи інші дії.

Метою екологічного виховання є формування у індивіда не лише наукових знань, а й певних переконань, моральних принципів, що визначають його життєву позицію та поведінку в області охорони оточуючого середовища та раціонального використання природних ресурсів, екологічної культури окремих громадян та всього суспільства в цілому. В процесі екологічного виховання формується певна система екологічних цінностей, що визначатимуть бережливе ставлення людини до природи, спонукатимуть її до розв'язання проблеми глобальної екологічної кризи. Зміст екологічного виховання включає два аспекти: засвоєння екологічних знань та їх трансформацію у ставлення, тобто формування основ екологічної етики.

Екологічна етика — вчення про належне у відносинах людини з природою, що сприймається як суб'єкт, заснованих на визнанні

морального статусу природи, високому оцінюванні її внутрішньої і нематеріальної цінностей, повазі прав природи й обмеженні прав людини [4].

Особливим варіантом екологічної етики є біоетика, чий розвиток пов'язаний з необхідністю об'єднання зусиль гуманітарних і біологічних наук для рішення проблем збереження життя на Землі, урахування довготермінових наслідків науково – технічного прогресу, захисту гідності і прав пацієнта, тобто недостатності однобічного медичного тлумачення тілесного благополуччя як єдиного показника здоров'я людини. Важливим напрямком екологічного виховання в розвинутих країнах Європи є використання коней для формування позитивного відношення молоді до природи, зокрема, тварин. Відомо, що саме коні викликають максимум позитивних емоцій у дітей, а в Росії, як писав Ф. М. Достоевський, «хлопчик так і народжується разом з лошадкой» [3].

Стан вивчення питання. Сучасні європейські інституції з розвитку аматорського конярства участь в біоетичних заходах та установах обґрунтовують визнанням „патоцентричної моделі, де суб'єктом моральних відносин визнається будь – яка жива істота, яка спроможна відчувати біль, і , тим більше, страждання. Саме ця модель є основою проведення аматорських змагань, кінного туризму, іпотерапії, сучасних підходів до декоративного та прикладного використання коней (кіно, театр, цирк, виховання дітей) [5].

Важливими напрямками роботи біоетичних шкіл є екологічне виховання, запобігання проявам альфа – злочинності та реабілітація підлітків. Світова і національна статистика свідчать про те, що виконавцями абсолютної більшості агресивних, хуліганських протиправних дій з демонстрацією невинуватої та неспровокованої жорстокості є молодь віком від 13 – 15 до 30 років. Якщо раніше цей феномен вважався притаманним лише для підлітків чоловічої статі підчас переходу до дорослого статусу, зараз загальною визнаною точкою зору є поняття про зв'язок злочинів такого типу з наявними програмами індивідуальної та колективної поведінки за умов безжально – аморального відношення до живих істот інших видів включаючи власний (тобто, людей). Сучасні педагогічні, психологічні і психіатричні процедури, які проводяться в рамках біоетичних шкіл, так чи інакше спираються на залучення коней як виду тварин, що взагалі не провокує жодної агресії. Доведено, що навіть короткотривалі спілкування з кіннями та проведення початкових занять з кінного спорту знижують в 6 з лишнім разів кількість спроб агресивних дій як до людей, так і до тварин навіть у підлітків, які вже перебували в виправних закладах [2].

Лідером щодо розвитку природо захисних та зоозахисних біоетичних центрів в сучасних умовах є Німеччина. Основу федеральної інфраструктури складають Міжфакультетський Центр Етики та Науки (IZEW) та Референц - центр етики та екології Німеччини (DRZE), які, зокрема, співпрацюють з кінноспортивними установами та кінними заводами. Так, в рамках проекту „Діти і коні ” діє декілька товариств, діяльність яких фінансується з федерального бюджету: Найбільш відомими є:

- „Коні допомагають людям ” працює в Берліні як освітня програма. Так, щорічно додатковий урок „Не бійся коней ” проводиться щорічно для понад 250 тис. дітей;

- „Кінська академія землі Баден - Вюттемберг” – освітня програма, спрямована на підтримку взаєморозуміння людини та коня.

Подібні проекти передбачають державну підтримку в більшості розвинутих країн. Так, біоетичні школи кінноспортивного напрямку в Данії фінансує Центральний Науково – етичний спостережний Комітет, в США Федеральний Етичний Комітет, в Великобританії Королівська Рада з питань біоетики та екології.

В Росії з 1995 року існує Російська Біоетична Асоціація, яка щорічно проводить Всеросійський біоетичний конгрес. Основу фінансованих заходів складають кінні табори, де екологічне виховання проводиться як суміщення активного відпочинку з конем та канікулярного періоду.

В Україні, як і в більшості держав пострадянського простору, традиції широкої участі громадськості у формуванні моральних принципів суспільного життя є досить потужними. Тому не випадково, що першою організацією, яка взяла на себе зобов'язання поширення ідей біоетики в Україні, стала саме громадська організація – Українська Асоціація з Біоетики (УАБ). Саме ця установа опікується й виконанням норм екологічної етики. В 2001 році в Україні створено Комісію є питань біоетики при Кабінеті Міністрів з досить широкими повноваженнями, але основним напрямком її роботи є медико – етичний і до сих пір державна підтримка біоетичних програм, включаючи зоозахисні та кінноспортивні, не здійснювалась [5].

Методика досліджень. В Херсонській області існує 3 кінноспортивні аматорські організації: „Федерація кінних видів спорту ”, приватна стайня "Мустанг" та Херсонський клуб аматорів коней „Буцефал”, але співпрацює з ДВНЗ «Херсонський ДАУ» лише приватна стайня «Мустанг»[6].

Об'єктом дослідження були дані опитувань дітей шкільного віку та студентів учбових закладів м. Херсона. Всі групи опитаних мали чисельність 20 чоловік. Метою досліджень було виявити, як змінюється ставлення дітей в віці 12 – 15 років та студентської молоді в процесі спілкування з кінськими та оздоровчої верхової їзди. Поголів'я приватної стайні «Мустанг» включає 8 голів коней різного походження – представників УВП, рисистих порід, поні та помісі коней місцевої селекції з ваговозними та рисистими породами, які використовувалися для оздоровчих цілей (Рис. 1).

Рис. 1. Проведення оздоровчого заняття з дитиною, травмованою в результаті ДТП.

Для розробки питань для школярів використовувалися сучасні розробки з екологічного виховання в школі [1,8].

Всім батькам дітей шкільного віку до початку та після закінчення 2 – місячного курсу оздоровчих занять були запропоновані такі питання:

1. Чи звертає дитина увагу на явища природи вранці по дорозі до школи чи повертаючись додому?

2. Чи є у Вас вдома тварини, домашні рослини?

3. Чи допомагає Вам дитина в догляді за ними?

4. Помічаєте Ви добре ставлення дитини до тварин?

5. Чи отримує дитина задоволення від спілкування з ними?

6. Чи потрібна Вам методична допомога в екологічному вихованні дитини?

7. Як Ви вважаєте, чи важливе вирішення сучасних проблем екології навколишнього світу?

Студентам коледжів та університетів, які займаються аматорським кінним спортом, та їх одноліткам, які відвідали приватну стайню з екскурсією, були запропоновані такі запитання:

1. Чи відчуваєте Ви необхідність спілкування з тваринами?

2. Як Ви вважаєте, чи існують в місті екологічні проблеми?

3. Чи є у Вас вдома тварини, домашні рослини?

4. Чи берете Ви участь в догляді за ними?

5. Чи звертаєте Ви увагу на стан парків, зелених насаджень?

6. Як Ви вважаєте, «Екологія» - важливий предмет?

7. Як Ви вважаєте, чи потрібний для міста парк «Дубки» більше, ніж новий супермаркет з новими робочими місцями?

Для оцінки впливу факторів спілкування з кіннями ми використовували % позитивних відповідей в кожній з груп студентів.

Результати досліджень. Як видно з даних табл. 1, спілкування дітей з кіньми великою мірою змінило ставлення і дітей, і батьків цих дітей до тварин та проблем екології. Найбільше зрушення характерно для проявів уваги дитини до навколишнього середовища, але основною причиною тут є той факт, що ПК «Мустанг» не має закритого манежу і діти в погану погоду не можуть займатися. Більшість дітей, які шли займатися з кіньми, і раніше добре відносились до тварин, але після спілкування з кіньми відношення стало більш глибоким, і діти по – справжньому полюбили тварин, зокрема, коней. Відповідно, всі діти стали отримувати задоволення як від спілкування з кіньми, так і зі своїми домашніми улюбленцями, стали їм приділяти більше уваги та допомагати в догляді за ними.

Разом із зрушеннями в світогляді дітей, відбулися зміни ставлення і батьків до проблем екології міста, біології тварин, їх етології.

Так, до занять лише батьки 1 дитини визнали, що потребують методичної допомоги в екологічному вихованні дитини – інші взагалі не сприймали таку необхідність. Впродовж та після проходження занять діти почали активно інтересуватися життям тварин, дивитися телепередачі про них, шукати матеріали в Інтернеті, підвищилися їх оцінки з природничих дисциплін – і вони почали з батьками обговорювати ці питання. Це зумовило підняття інтересу і до загально – екологічної проблематики.

1. Характеристика змін ставлення до тварин та екологічних проблем батьків школярів та їх дітей

Зміст питання	% позитивних відповідей		Різниця, ± %
	до початку занять	після проведення занять	
1. Чи звертає дитина увагу на явища природи вранці по дорозі до школи чи повертаючись додому?	30,0	80,0	+ 50,0
2. Чи є у Вас вдома тварини, домашні рослини?	70,0	85,0	+15,0
3. Чи допомагає Вам дитина в догляді за ними?	55,0	70,0	+ 5,0
4. Чи помічаєте Ви добре ставлення дитини до тварин?	70,0	100,0	+ 30,0
5. Чи отримує дитина задоволення від спілкування з ними?	65,0	100,0	+ 35,0
6. Чи потрібна Вам методична допомога в екологічному вихованні дитини?	5,0	40,0	+ 35,0
7. Як Ви вважаєте, чи важливе вирішення сучасних проблем екології навколишнього світу?	40,0	85,0	+ 45,0
В цілому	32,1	61,4	29,3

Для студентів середня різниця між 2 групами в сприйнятті тварин та екологічних проблем є декілька меншою (табл.2). Найбільша різниця між ними спостерігається в 2 питаннях – необхідність спілкування с тваринами інтерес до зелених насаджень. Це зрозуміло. Ті діти, що не відчувають необхідності в спілкуванні з тваринами, не йдуть займатися кінним спортом. А ті, що займаються кінним спортом – звертають увагу на стан зелених насаджень, це корми для коней та середовище, де проходять заняття.

Найменші зміни характерні для утримання тварин – але можливість утримувати тварину більше обумовлена економічним становленням родини та характером їх життя, але якщо з 1 групи лише кожний другий доглядає за тваринами, а в II групі – всі.

Студенти II групи більше інтересуються екологічними питаннями.

Висновки. Вивчення відношення школярів середніх класів та студентів до тварин та екологічних проблем свідчить про деякі закономірності:

1. Більшості сучасних школярів та їх батькам не вистачає спілкування із тваринами та природою. В середньому близько 32,1% в тієї чи іншої мірі схильні до спілкування із тваринами та зацікавленості в екологічних питаннях.

2.Характеристика змін ставлення до тварин та екологічних проблем студентів

Зміст питання	% позитивних відповідей		Різниця, ± %
	студенти, які не пов'язані з кінним спортом	студенти, які пов'язані з кінним спортом	
1. Чи відчуваєте Ви необхідність спілкування з тваринами?	45,0	100,0	+ 55,0
2. Як Ви вважаєте, чи існують в місті екологічні проблеми?	60,0	90,0	+ 30,0
3. Чи є у Вас вдома тварини?	10,0	15,0	+ 5,0
4. Чи берете Ви участь в догляді за ними?	5,0	15,0	+ 10,0
5. Чи звертаєте Ви увагу на стан парків, зелених насаджень?	30,0	80,0	+ 50,0
6. Як Ви вважаєте, «Екологія» - важливий предмет?	15,0	35,0	+ 20,0

7. Як Ви вважаєте, чи потрібний для міста парк «Дубки» більше, ніж новий супермаркет з новими робочими містами?	25,0	40,0	+ 15,0
В цілому	31,4	53,6	22,2

2. Школярі, які безпосередньо спілкуються з тваринами в більшому ступеню цікавляться проблемами

наколишнього середовища, питаннями захисту та поведінки тварин. Переважна більшість їх та їх батьків (61,4%) інтересується життям тварин, станом докільця. Батьки, в процесі спілкування дітей з тваринами, починають розуміти необхідність екологічної освіти в родині.

3. Більшість студентів (68,6%) взагалі не виявляє інтересу до тварин, екологічних проблем міста та взагалі. Якщо в родині утримують домашніх тварин, лише половина студентів приймає участь в догляді за ними. Економічні проблеми для 75% студентів набагато більш значущі, ніж найбільш гострі екологічні суперечки в місті.

4. Серед студентів II групи більш як половина (53,6%) не уявляє себе життя без спілкування з тваринами, якщо в родині є тварини, всі студенти доглядають за ними. Більшість з них (90%) згодні з існуванням в місті екологічних проблем, але лише 45% згодні вважати найважливішими екологічні пріоритети, що на наш погляд, пов'язано, з загальним становищем в країні проблемами працевлаштування серед молоді.

Список використаних джерел:

1. Бердник, О. В. Характеристика екологічної свідомості сучасних підлітків / О. В. Бердник, В. Ю. Зайковська, О. В. Добрянська // Довкілля та здоров'я. – 2008. – № 1. – С. 46-49.
2. Дрошер В. Особенности работы с подростками девиантного типа поведения в рамках проекта „Дети и лошади” // Результаты проведения II биоэтического междисциплинарного коллоквиума. – Харьков.: ХНУ им. Каразина, 2005. – 26 с.
3. Екологічне виховання учнів як основа для забезпечення екологічного майбутнього людини // Основи екологічних знань. — Тернопіль, 1994.- С.143-148.
4. Жуковская Е. Физическое и духовное оздоровление с помощью коней. //Гиппомания . – 2004. - С.44.
5. Крисаченко В.С. Екологічна культура: теорія і практика: Навчальний посібник – К.: Заповіт, 1996. – 352 с.
6. НОУ «Манеж»//Гиппомания . – 2005. - № 1. - С.121.
7. Соболев О.М. Особливості використання коней для оздоровчо – екологічних цілей в умовах аматорських кінноспортивних організацій Херсонської області. / Матеріали III міжнар. конференції „Еколого – економічні аспекти розвитку конярства ”. – Харків –Солочин, 18 – 21 вересня 2008 року. - С.18 – 24.
8. Совгіра С. В.Нетрадиційні форми екологічної освіти учнів// Рідна школа. – 2006 №3. – С.51-55